

HISTORISCH GENOOTSCHAP 'ROTTERODAMUM'

OVERZICHT VAN DE WERKZAAMHEDEN IN 1979

HET aantal historische genootschappen, geschiedkundige kringen of onder welke naam stedelijke en regionale groeperingen van mensen, die belangstelling voor het verleden hebben, zich ook in de maatschappij aandienen, is ongetwijfeld zeer groot. Wij rekenen daaronder dan nog niet eens de verbanden, die zich alleen op het zuiver genealogische, topografische of archeologische vlak bewegen, wier getal eveneens respectabel is. Men kan de eerstbedoelde gezelschappen globaal in drie categorieën indelen: de zuiver wetenschappelijke, zoals in onze stad het Genootschap 'De Maze', met zijn circa negentig 'werkende' leden; degene, die historie onder brede lagen van een daarin belang stellende bevolking willen uitdragen; en de populaire verenigingen, die in een behoefte aan informatie over actuele zaken, die in een gemeenschap aan de orde zijn, voorzien, waartoe ook recent verleden kan behoren.

Ons genootschap vindt zijn plaats onder de tweede groep, met als collega's 'Die Haghe', 'Amstelodamum', 'Oud-Leiden' en vele andere. De kurk, waarop het drijft, is een bestand dat zich beweegt rondom de drieduizend leden, van wie de zestig-plussers ongeveer de helft vormen. Dat zo'n constellatie kwetsbaar is, behoeft geen betoog. Het verslagjaar heeft dan ook opnieuw te zien gegeven dat van onze oudere leden velen òf door vertrek buiten de stad' òf door overlijden het genootschap vaarwel zeggen. Weliswaar wordt hun vertrek gelukkig nog gecompenseerd door de toetreding van jongeren, die zich in en om Rotterdam komen vestigen, maar voor hèn heeft het verleden van 'een stad, waar men is kind geweest', toch een andere inhoud. Zij steunen 'Rotterdamum' omdat zij nu eenmaal beseffen dat geen enkele samenleving toekomst heeft, indien het heden, waarin zij hun bestaan opbouwen, niet door het verleden wordt gevoed. In zoverre zijn zij eigenlijk meer zeer welkome donateurs dan actief meelevende leden. Is het niet een verzuchting die voor het gehele verenigingsleven in den lande geldt?

Sinds kort heeft van zich laten spreken een Vereniging

'Rotterdam Onverwoestbaar', aan welke wij in de derde hierboven genoemde categorie een plaats zouden willen inruimen. Zij geeft een periodiek uit 'Ons Rotterdam' en vraagt daarin aandacht voor alwat onze stad thans beweegt, met een lichte nadruk op nabije verleden tijd. Een kleine kring van enthousiaste jongeren getroost zich in eigen vrije tijd grote inspanning dit stekje te laten uitgroeien tot een boom. Wij hopen dat dit initiatief mag slagen en dat de na 1945 opgedane ervaringen met tijdschriften als 'Delftsche Poort', 'Hier Rotterdam' en 'Rebuilding Rotterdam' - om slechts enige voorbeelden te noemen - tot wijze lessen zijn verwerkt. Wij zullen gaarne met deze jonge vereniging waar mogelijk samenwerken. Wij staan immers ook steeds op de bres voor monumenten, die worden bedreigd; voor stadsschoon van nu en vroeger, dat wordt aangetast of wanneer echt milieu, dat een stuk zinnig verleden uitmaakt, wordt verwaarloosd. Daarvoor is onze brievenbus het stadhuis aan de Coolsingel!

Wat dit laatste betreft: onze brieven, die het College van Burgemeester en Wethouders regelmatig attent maken op allerlei onderwerpen, die de stadshistorie aangaan, hebben het klimaat mee! De overheden, ook onze Rotterdamse overheid, hebben open oog en oor voor beeld en stem van het door de dichter W. Bilderwijk eenmaal aangeduide 'vóórleden'. De door ons genootschap opgerichte Stichting Stadsherstel Historisch Rotterdam, die onder leiding staat van onze voorzitter mr. J. Dutilh, heeft daarvan de bewijzen reeds gekregen. Hieronder komen wij op dit onderwerp nader terug.

Evenwijdig daarmee loopt de belangstelling, die de Rotterdamse fondsen en bedrijven ons betonen bij de uitgaven, die onze Stichting Historische Publikaties Roterodamum onder leiding van ons bestuurslid drs. E. Roelofsz verzorgt. Over het succes daarvan doen wij in dit verslag eveneens nadere mededelingen.

Al met al ziet ons genootschap op 1979 terug als op een levendig verenigingsjaar, ook al voegen wij er onmiddellijk aan toe dat tevredenheid nooit mag leiden tot zelfvoldaanheid. Integendeel! Alle hens zullen aan dek van ons historisch schip 'Roterodamum' moeten blijven; in de periode, die aanbreekt, méér dan ooit. Alleen met de hand aan de riemen kunnen wij door de branding van economisch moeilijke tijden heen ook een klein cultureel goed in de mondiale haven Rotterdam, stip op de

kaart van een gistende wereld, behouden. Dat àl onze leden daartoe mogen medewerken!

Op 31 december bedroeg het aantal leden en donateurs 2885, opnieuw dus enige achteruitgang vergeleken bij een jaar geleden. Zoals hierboven reeds is gezegd, zullen wij alle zeilen moeten bijzetten om de ongetwijfeld velen, die wel historisch geïnteresseerd zijn maar nog niet bij ons zijn aangesloten, de weg naar ons genootschap te wijzen.

In de ledenadministratie is in het verslagjaar opnieuw een wijziging gekomen. Mevrouw C.M. Kleinepier, die de functie van ledenadministratrice ruim twee jaar had vervuld, zag zich om gezondheidsredenen genoodzaakt haar taak over te dragen. Wij danken haar op deze plaats voor de grote zorg en toewijding, waarmede zij haar werk onder moeilijke omstandigheden - de overdracht aan de computer immers - heeft verricht. Zij werd opgevolgd door mevrouw B.J.W. Thiels-Van der Burg.

Het afgelopen jaar is - zoals reeds gezegd - voor het genootschap een goed jaar geweest met tal van activiteiten. De ledenbijeenkomsten werden voor het merendeel in het Gemeentearchief gehouden en trokken in het algemeen bevredigende belangstelling.

De jaarvergadering vond plaats op 12 maart en was zoals gebruikelijk slecht bezocht. In deze bijeenkomst werden de verslagen van secretaris en penningmeester goedgekeurd. Er werd een nieuwe kascommissie benoemd, bestaande uit de heren A.H. de Regt, dr. R.A. Koopmans en ir. J.C. Werkman met als plaatsvervangers de heren H.B. Driessen, J.C. Hofmeester en A.A.M. van Maren. De heer A.A. Arkenbout, die aan de beurt was af te treden, werd bij acclamatie herbenoemd tot bestuurslid van het genootschap. De vergadering handhaafde de contributie voor 1980 op f 25,- voor leden en tenminste f 50,- voor donateurs. Bij de rondvraag gaf de voorzitter een overzicht van het programma voor 1979, voor zover dat reeds bekend was. Er werden verscheidene vragen gesteld, die door de voorzitter en andere bestuursleden werden beantwoord.

De ledenbijeenkomsten vingen aan op 8 januari met een bezoek aan de interessante tentoonstelling in het Gemeentearchief: '650 jaar Rotterdams stadsbestuur', voorafgaand waaraan drs. H. ten Boom, conservator van de Archiefdienst, een inleiding hield. Een niet onbevredigend aantal leden had de koude en de gladheid getrotseerd om deze lezing bij te wonen.

De heer Ten Boom gaf antwoord op de vele vragen, die zich voordoen wanneer men zich verdiept in het moment en de betekenis van het stad worden en zich afvraagt wie het bestuur vormden, aanvankelijk en later, toen de stad groter werd en hoe dit gebeurde.

Op 19 februari hield mevrouw mr. C.A. de Ruyter-De Zeeuw een causerie over de eerste twee sociaal-democratische wethouders van onze stad: A.W. Heijkoop en A.B. de Zeeuw, 1919-1929. Na de novemberdagen van 1918, toen in Rotterdam de revolutie van Troelstra dreigde, kwam de S.D.A.P. in 1919 met 19 van de 45 zetels in de Gemeenteraad met als gevolg de benoeming van twee 'rode' wethouders, een nieuwe periode in het gemeentelijk leven. Mevrouw De Ruyter hield een boeiend betoog over de moeilijkheden, die deze rode invasie in college en raad met zich bracht en hoe de beide wethouders met een onderbreking van 1921-1923 gedurende tien jaar tezamen in functie bleven, in welke tijd zij veel hervormingen tot stand brachten.

Op 15 maart volgde een inleiding met dia's door de heer P. Ratsma, hoofd topografisch-historische atlas van de Archiefdienst, over: Rotterdamse Verdedigingswerken. Hij zette uiteen hoe het Rotterdamse stadsverdedigingsstelsel zich in de loop der jaren ontwikkelde, wat de functie was van de verdedigingswerken in de eeuwen dat zij hun militaire betekenis in feite al hadden verloren en hoe zij tenslotte uit het stadsbeeld verdwenen.

'De Lovers', leven en werken van een Rotterdams glazeniersgeslacht (1653-1760), was het onderwerp van de lezing van ons bestuurslid A.A. Arkenbout op 26 april. De heer Arkenbout gaf een interessant overzicht van het leven en de werken van de glazeniers Johannes Lover, zijn zoon Pieter Lover en zijn kleinzoon Joris Lover, die met enige collega's een groot aandeel in de glazenierskunst in Holland en Zeeland hebben gehad.

Op zaterdag 12 mei vond in samenwerking met de Havenvereniging Rotterdam een Pincoffs-herdenking plaats. Herdacht werd het feit dat Lodewijk Pincoffs, directeur van de Rotterdamsche Handelsvereniging en de Afrikaansche Handelsvereniging, die in Rotterdam in het derde kwart der negentiende eeuw niet alleen als zakenman, maar ook op politiek en particulier terrein een belangrijk man was, na gepleegde malversaties op 14 mei 1879 - honderd jaar geleden dus - met de trein van het Beursstation via Brussel naar Amerika uitweek. De herdenking vond gedeeltelijk plaats op het eerste perron van het

Centraal Station, waar de schrijver A.J. Oosterwijk een inleiding over de figuur en de betekenis van Pincoffs hield. Daarna werd het door hem geschreven boek 'Vlucht na Victorie' door de uitgever Donia Pers Producties ten doop gehouden en werden er de eerste exemplaren van uitgereikt. Enige leden van de Amateur Toneelgroep 'De Maasstadspelers' beeldden vervolgens de weerslag uit, die de vlucht van Pincoffs in Rotterdam veroorzaakte. Met de stoomtrein, die dankzij de grote medewerking van de Nederlandse Spoorwegen op het eerste perron klaar stond, werd via het station Blaak naar Feijenoord gereden. Aldaar verwelkomd door een muziekkapel, ging het gezelschap verder naar het Poortgebouw en het Vrij-Entrepot, tot de oprichting waarvan Pincoffs destijds de stoot heeft gegeven. In de Entrepothaven waren de stoomsleepboot 'Volharding' en de stoomelevator GEM 4 in volledige werking te bewonderen. Het laatste onderdeel van het programma was een speurtocht langs gebouwen en monumenten van historische betekenis; de deelnemers daaraan konden een tiental vragen beantwoorden. De drie winnaars van deze prijsvraag zijn beloond met het boek over Pincoffs. Het eindpunt van de wandeling lag op het Noordereiland bij Hulstkamp's Distilleerderij aan de Maaskade. Op de Maas vóór dit gebouw gaf de brandweer een demonstratie o.a. met het blusfort. Al met al een bijzonder geslaagde dag, waaraan circa 300 personen deelnamen, die mogelijk werd gemaakt door de hulp van het Anjerfonds Rotterdam.

De excursie werd ditmaal in het najaar gehouden en wel op zaterdag 29 september. Het doel was Heusden en het kasteel Ammersoyen, waar met drie touringcars en circa 150 deelnemers in prachtig najaarsweer naartoe werd gereden. Eerst werd het geheel gerestaureerde kasteel Ammersoyen bezocht, waarvan de geschiedenis teruggaat tot de 13de eeuw. Wij bezichtigden het kasteel onder leiding van de beheerder, die daarbij een toelichting gaf. De lunch vond plaats in de taveerne van het kasteel. Omstreeks 2 uur vertrok ons gezelschap naar Heusden, waar de heer Chr. Lith, hoofd van de Afdeling Stadsontwikkeling van de Gemeente Heusden, aan de hand van dia's een toelichting gaf op de historie van zijn stad, hoe zij er uitzag in de gloriejaren, daarna verpauperde en hoe en waarom zij werd gerestaureerd. Daarna volgde onder zijn leiding een wandeling door de stad en over de vestingwallen. Om 6 uur waren wij in Rotterdam terug.

Het winterseizoen ving aan op 29 oktober met een lezing van dr. J.R. Bruijn, lector in de Zeegeschiedenis aan de Rijksuniver-

siteit van Leiden, over Cornelis Tromp. De heer Bruijn ging vooral in op enige minder bekende episoden in het leven van de op 3 september 1629 te Rotterdam geboren vlootvoogd.

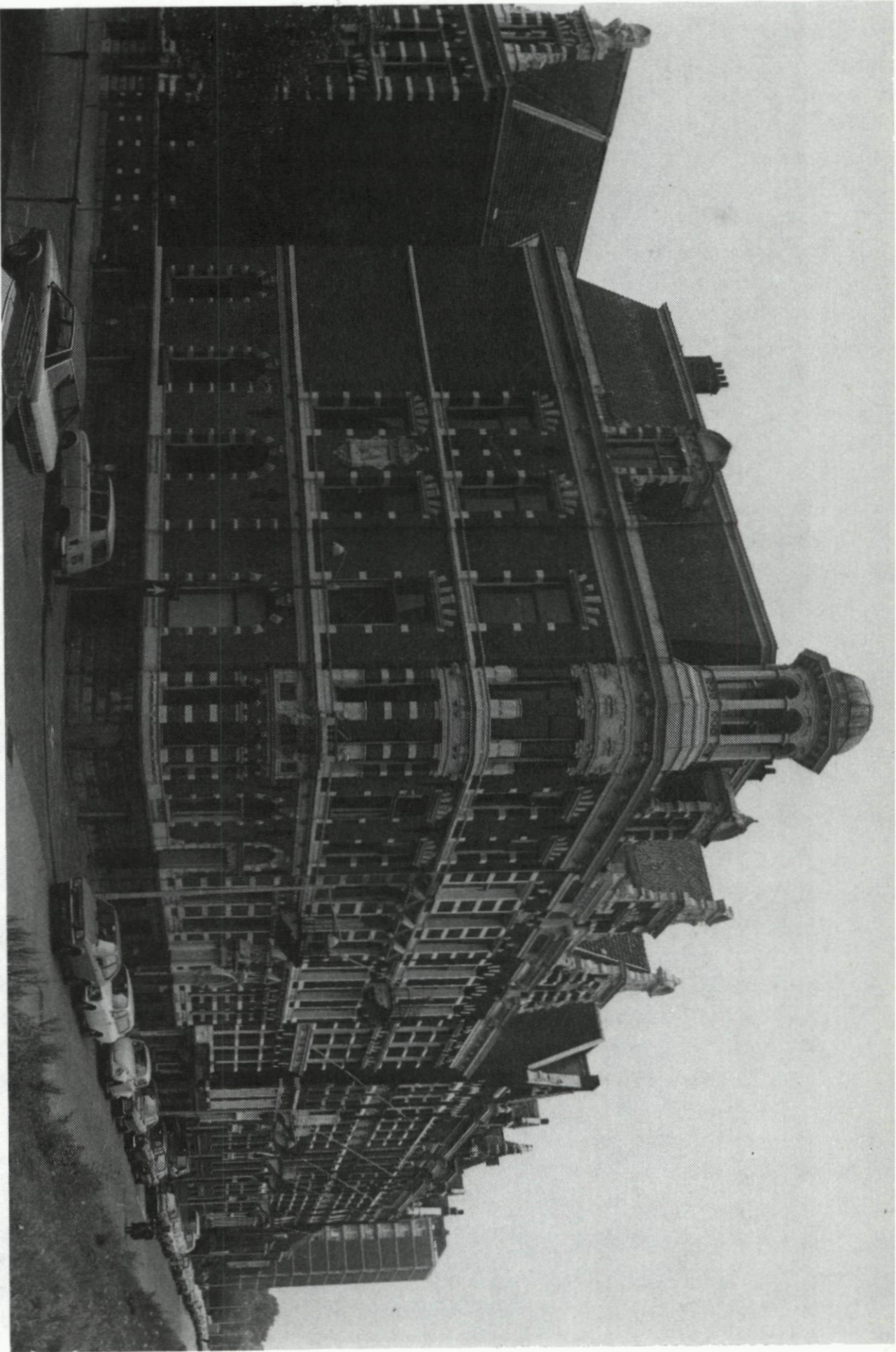
Op donderdag 22 november vond de viering van het 125-jarig bestaan van Rotte's Mannenkoor plaats in de Oude Kerk te Delfshaven. Dit bekende Rotterdamse koor trad die avond op met een gevarieerd programma, afgewisseld met liederen, gezongen door de bariton Bernard Kruysen. Voorafgaand hieraan had de heer Kruysen een kort overzicht gegeven van de geschiedenis van het koor.

De laatste ledenavond van het jaar was gewijd aan het waterproject van W.N. Rose, stadsarchitect van Rotterdam in het midden van de 19de eeuw, waarover ir. K. van der Pols, directeur van het Bataafsch Genootschap en voorzitter van het dagelijks bestuur der Stichting 'De Cruquius', op 12 december een lezing hield. Om verbetering te brengen in de sterke vervuiling van het stadswater, waarvan epidemieën het gevolg waren, werd door Rose een plan ontworpen voor doorstroming van vers water door de binnenstad. De heer Van der Pols gaf een overzicht van de talloze moeilijkheden, die overwonnen moesten worden voordat het plan tot uitvoering kon komen en vertelde hoe de verdere ontwikkeling werd beïnvloed door de beslissing over drinkwatervoorziening en faecaliënafvoer, alsmede door de steeds voortgaande groei van de stad.

De Kroniek verscheen in het verslagjaar vier maal. Behalve het eigen programma werd in januari een nieuwe cursus 'oud schrift' aangekondigd. In de Kronieken 21 en 24 werd melding gemaakt van de verschijning van nieuwe boeken in de Grote Reeks. Voorts werd de instelling van de Rotterdam International Press Award vermeld.

Wat de verdere activiteiten van het genootschap aangaat noemen wij allereerst de gebruikelijke uitgave van het Rotterdams Jaarboekje, dat ook dit jaar weer naast de vaste rubrieken tal van voortreffelijke artikelen over Rotterdamse personen en zaken bevat en dat velen met genoegen zullen hebben gelezen.

In het afgelopen jaar werden door de Stichting Historische Publikaties Roterodamum in de Grote Reeks vier nieuwe boeken opgenomen. Het eerste, nr. 21, dat op 14 mei het licht zag, was 'Vlucht na Victorie', waarin de journalist A.J. Oosterwijk het leven beschrijft van Lodewijk Pincoffs, die in het derde kwart

43. Het uit 1880 daterende gerestaureerde pand op de hoek van de Westzeedijk en het Koningin Emmaplein.

44. Trappenhuis van het gerestaureerde pand Westzeedijk 102, hoek Koningin Emmaplein.

van de 19de eeuw als zakenman, politicus en particulier bij vrijwel alle belangrijke zaken in Rotterdam was betrokken: de stichting van de 1e H.B.S. en de Ambachtsschool, de eerste jaren van de Rotterdamsche Bank, de oprichting van de Holland-Amerika Lijn, de opslag van petroleum op Feijenoord, waar zijn Rotterdamsche Handelsvereniging zorgde voor de aanleg van havens en handelsinrichtingen. Na gepleegde fraude vluchtte hij uit Nederland, Rotterdam achterlatend met een deficit van vele miljoenen guldens en de ondergang van talrijke bedrijven.

Als nr. 22 in de Grote Reeks verscheen 'De Boompjes', een verzameling van artikelen en illustraties over deze oude Rotterdamse promenade, bijeengebracht door drs. E. Meeldijk en drs. E. Roelofs. Uit deze artikelen komt naar voren hoe in de loop der jaren het karakter van de Boompjes veranderde. Waar aanvankelijk deftige koopmanshuizen stonden, verrezen later hotels ten dienste van het internationale reizigersverkeer over de Rijn, gevolgd door scheepvaartkantoren en banken. Uitvoerig wordt stilgestaan bij de gebeurtenissen in de meidagen van 1940, toen vrijwel de gehele bebouwing van de Boompjes door brand werd vernield.

Het derde nieuwe boek in deze reeks, nr. 23, is 'Beeld en Beeldenaar, Rotterdam en Mr. K.P. van der Mandele' van de hand van dr. A.J. Teychiné Stakenburg. De historie van onze stad tussen 1906 en 1975, die deze in zijn boek beschrijft, is niet in de eerste plaats die van het bedrijfsleven, waaraan Van der Mandele, aanvankelijk als bankdirecteur en later als president van de Kamer van Koophandel en Fabrieken leiding gaf, maar vooral die van een stuk verleden der economische en sociaal-culturele instituten en stichtingen, waarmede Van der Mandeles naam onverbrekkelijk is verbonden.

Tenslotte nr. 24: 'Dokter aan de waterkant', geschreven door drs. M.J. van Lieburg, een bijdrage tot de geschiedenis van de havengezondheidszorg in Rotterdam. De heer Van Lieburg schetst hierin de ontwikkeling van de medische verzorging van de havenarbeider bij ziekte en ongeval in de 19de eeuw, welke later is voortgezet door de Scheepvaart Vereniging Zuid, die in 1929 een ondernemingsarts in dienst nam ter oprichting van een medische dienst. Via de stichting in 1933 van de erkende geneeskundige dienst van de S.V.Z. kwam het huidige indrukwekkende geheel van vooral preventieve gezondheidsvoorzieningen tot stand, waarvan duizenden havenarbeiders en andere werknemers in het havengebied profiteren.

De Stichting Stadsherstel Historisch Rotterdam, die - zoals bekend - ten doel heeft het verwerven, restaureren en exploiteren van historische gebouwen, is in het afgelopen jaar voortgegaan met de Rotterdamse gemeenschap voor haar toekomstige activiteiten financieel te interesseren en zodoende de benodigde financiële achtergrond te verkrijgen om haar werkzaamheden aan te vangen. Als eerste object staat op het programma de restauratie van de molen in Delfshaven (De Distilleerketel), daterend uit 1727, toen Delfshavense branders hem lieten bouwen in het begin van de bloeiperiode van Delfshaven als centrum van branderijen. Anton Pieck heeft van deze molen belangeloos een tekening gemaakt, die op het ogenblik op een aantal plaatsen in de stad wordt verkocht. De belangstelling er voor is niet onbevredigend.

Zoals in de aanvang van dit verslag reeds is vermeld, hebben de Rotterdamse gebouwen en monumenten ook in het verslagjaar weer de bijzondere aandacht van het genootschap gehad. Zo werd o.a. een actie tot plaatsing op de Monumentenlijst van watertoren, bijgebouwen en bezinkbekkens op het oude waterleidingsterrein gesteund en werd de Karottenfabriek naast de molen De Lelie aan de Kralingse Plas van de ondergang gered. Het pand Koningin Emmaplein/hoek Westzeedijk is mede door onze activiteit geheel gerestaureerd en kort geleden weer in gebruik genomen.

Ook in het afgelopen jaar ontving het genootschap vele uitnodigingen voor bijeenkomsten en evenementen, die voor zover mogelijk door bestuursleden werden bijgewoond.

Wij danken allen, die 'Roterodamum' in 1979 hebben gesteund; wij vertrouwen ook in de toekomst in voorkomend geval op hun hulp te mogen rekenen.

En hiermede is het verenigingsjaar 1979 dan weer tot een einde gekomen. Moge ondanks de onrust der tijden 1980 voor ons genootschap een vruchtbaar jaar worden.

C. ZÖLLNER,
secretaris.